

Antimalaric campaign was carried on in 11 districts which comprised 31 communes and 280 villages and hamlets.

On March 31st 1928, the name of the Institute was changed into „Hygienic Institute in Trogir“.

In 1929 it moved to Split, joined the existing Bacteriological Station, and changed its name into the Hygienic Institute Split.

(Rad je primljen u Uredništvu 20. XII 1987. god.)

Original scientific paper
UDC 930.617.7/497.1 „19“

Slobodan V. ČUPIĆ, Sarajevo

DEVET DECENIJA OFTALMOLOŠKE SLUŽBE
U BOSNI I HERCEGOVINI
(1894 — 1984)

Uvod

Na području današnje Bosne i Hercegovine osnovana je u vreme okupacije od Austro-ugarske monarhije, nešto pre sredine devedesetih godina prošlog veka (tačnije: 1894. god.), Zemaljska bolnica, sa sedištem u Sarajevu. Ova bolnica je bila locirana u predivnom predelu okruženim zelenilom na periferiji tadašnjeg Sarajeva, na Koševu. Novoosnovana bolnica je otvorena i u okviru iste počelo je sa radom više specijalističkih odeljenja. Među ostalim odeljenjima u Bolnici je formirano i Hirurško-okulističko odeljenje.

Razvoj oftalmološke službe u Bosni i Hercegovini

Za rad ovog kombinovanog — udruženog odeljenja vezuje se i organizovani početak delovanja oftalmološke službe u ovom delu naše zemlje, na području današnje Bosne i Hercegovine. Na čelu ovog združenog odeljenja bio je daroviti hirurg, inače asistent Hirurške klinike Medicinskog fakulteta u Beču, prim. dr Josip Preindelsberger. Na ovom odeljenju lečeni su pored hirurških i očni bolesnici. U to vreme zbrinjavane su povrede oka i okoline, operisana je katarakta — „mrena“, odstranjivani su tumori na kapeima (koži) i oku, vadene očne jabučice usled teške traume odn. tumora oka, zbog prekida širenja simpatičke oftalmije odn. onemogućavanja dalje propagacije malignog procesa. Navedene operacije, kao i ostalo lečenje očnih obolenja i povreda, obavljali su tadašnji hirurzi veoma uspešno. Tako su oboleli od „mrene“, koji su izgubili vid, ponovo „progledavali“. Inače, raniji „aktivisti“ u domenu narodne medicine, mnogi vidari, nadrilekari, berberi i dr. na taj način su u potpunosti suspendovani. Ovome je doprinelo, naročito, osnivanje pomenute Zemaljske bolnice u Sarajevu, čije je delovanje bilo nesumnjivo veoma pozitivno. U vezi sa prethodnim, beleže se izvrsni rezultati njenih prvih lekara — raznih specijalnosti. Tako od 1894. god. počinje u Sarajevu, pa i na tlu današnje B i H, organizovano zbrinjavanje obolenja i povreda oka i okoline, shodno medicinskoj doktrini i etici. Dakle, otpočinje prava „zdravstvena era“ u Sarajevu i okolini, tj. na području B i H, čiji su začetnici školovani lekari u Sarajevu. U to vreme je najavljen pravi „rat“ mnogim bolestima i povredama, koje su bile do tada veoma rasprostranjene u

ovom delu naše domovine. Uz adekvatne intervencije prvih školovanih lekara, kao i prvih specijalista raznih grana medicine, postignuti su rezultati vredni pažnje. Ove intervencije bile su visoko stručne i zabeležile sasvim razumljivo pobede i uspehe u suzbijanju epidemija, bolesti i sl. Već, na samom početku učinjeno je dosta na zdravstvenom planu — lečenju stanovništva u ovom delu naše zemlje — u B i H. Dakle, prvi dobro organizovani medicinski punkt u Sarajevu, osnovana Zemaljska bolnica sa specijalističkim odelenjima, značajno je doprinela da se počela menjati i „prekrajati“ zdravstvena karta stanovnika u ovom kraju naše zemlje (u B i H). Počeo je da deluje u „srcu“ — geografskom centru naše zemlje, a posebno u Bosni i Hercegovini — prvi zdravstveni bastion — formirana Zemaljska bolnica u Sarajevu. Ona je dejstvovala i kura-cijski i preventivski i edukacijski.

Posle skoro nepune tri decenije (tačnije: 1923. god.) od formiranja Zemaljske bolnice u Sarajevu i združenog Hirurško-okulističkog odeljenja, prvi oftalmolog u Bosni i Hercegovini dr Momčilo Vučićević, inače rodom iz Ruda u Bosni, osniva zasebno Očno odeljenje pri tadašnjoj Državnoj bolnici u Sarajevu. U Hercegovini operativne zahvate na očima od 1921. do 1931. godine vršio je opšti hirurrg dr Feodor Lukač (koji je posle II svetskog rata bio izabran za profesora hirurgije na tada osnovanom Medicinskom fakultetu u Sarajevu). Međutim, začetak prave oftalmološke službe u Mostaru vezan je za ime dr Dragutina Hlubne, koji se vraća u svoj rodni kraj u grad Mostar 1929. god., kao okulista — prvi u to vreme u Hercegovini, a drugi po redu na tlu današnje Bosne i Hercegovine. Mostarac Dragutin Hlubna, student medicine, prekinuo je studiranje medicine zbog početka I svetskog rata i kao dobrovoljac u Srpskoj vojsci učestvovao aktivno u ratu. On je zatim nastavio studije medicine u Švajcarskoj, a potom završio i specijalizaciju iz oftalmologije. Jedno vreme radio je u Bernu u Švajcarskoj, do povratka u svoj Mostar i Hercegovinu. Tokom rada na Očnoj klinici u Bernu, kod znamenitog prof. dr Goldmana, inače okuliste svetskog glasa, pokazao je se darovit i nadasve marljiv. Zbog toga je i zadržavan od samog profesora da ostane, ali je on to odbio i došao na rad u Mostar 1929. god. gde u Domu zdravlja zbrinjava ambulantno očne bolesnike. Od 1931. god. radi kao okulista u Državnoj bolnici u Mostaru, gde na Hirurškom odeljenju leči povređene i obolele od bolesti organa vida, sve do 1942. god. Od ove godine očni bolesnici su smeštani i lečeni zajedno sa ušnim, sve do 1962. god. kada se osniva zasebno Očno odeljenje, na čijem je čelu sada već poznati okulista dr Dragutin Hlubna.

U Bosansku krajinu u Banja Luku 1931. god. nakon specijalizacije dolazi iz Zagreba kao prvi stalni oftalmolog dr Šefkija Sefić. U početku je dobio krevete na Hirurškom odeljenju, a zatim svoju mušku i žensku sobu. Tek posle oslobođenja 1945. god. otvara se posebno Oftalmološko odeljenje, čiji je prvi šef bio dr Sefić.

Pre I svetskog rata oftalmološka (združena sa hirurškom) služba uspešno je rešavala slučajeve iz domena obolenja i povreda oka i okoline samo u Sarajevu (od 1894 god.). Međutim, između dva svetska rata, slično se postiže u Mostaru (od 1929. god.) i Banja Luci (od 1931. god.). Dakle, pre II svetskog rata delovala su tri oftalmološka centra, na području današnje Bosne i Hercegovine, i to u Sarajevu — za istočnu i cen-

tralnu Bosnu, u Mostaru — za Hercegovinu i u Banjoj Luci — za Bosansku krajinu, tj. za zapadnu Bosnu.

U toku II svetskog rata pomenuti centri za oftalmologiju na području današnje Bosne i Hercegovine delovali su zbrinjavajući uglavnom samo hitne slučajeve kod građanstva i mahom su lečili vojna lica.

U posleratnom periodu zdravstvena služba u Bosni i Hercegovini uspeva da ispuni svoju funkciju i namenu povećanjem broja postelja otvaranjem novih zdravstvenih ustanova, u mestima gde nisu do tada postojale. U okviru ostvarene disperzije zdravstvenih institucija vidno mesto pripada i novoosnovanim oftalmološkim centrima.

Tako 1954. god. zdravstvena služba u Istočnoj Bosni uspeva da oformi Očno odeljenje pri Opštoj bolnici u Tuzli. Za šefa ovog odeljenja postavljen je đak Medicinskog fakulteta u Beogradu i prvog srpskog okuliste prof. dr Đorđa Nešića, profesora oftalmologije istog fakulteta, dr Kosta Stamenković.

U Bihaću od 1961. god. dr Bosiljka Zec, takođe beogradski đak, radi kao prvi stalni oftalmolog u ovom delu zapadne Bosne, odn. Bosanske Krajine. Ona u 1962. god., u novopodignutoj bolnici u Bihaću, formira posebno Očno odeljenje i biva postavljena za prvog šefa istoga.

Neposredno pri kraju prve polovine sedme decenije dvadesetog veka zdravstvena služba u centralnoj Bosni, u Doboju, dobija prvog stalnog oftalmologa u ličnosti beograđanke dr Ljubice Mičić, prvo leči očne bolesnike na Internom odeljenju. Tek u 1973. god. oftalmolog dr Pero Sredanović, inače rodom iz Trebinja, postaje prvi šef novoformiranog Očnog odeljenja pri tamošnjoj Bolnici u Doboju.

Od oktobra 1965. god. kao prvi stalni očni lekar na radu u Trebinju je Sarajka dr Azra Đorđević, koja je svršila medicinske studije na Medicinskom fakultetu u Beogradu i specijalizaciju na Očnoj klinici u Beogradu. Dr Azra Đorđević koncem 1965. god. postaje prvi šef samostalnog novootvorenog Očnog odeljenja pri trebinjskoj Opštoj bolnici. Tako sredinom šezdesetih godina dvadesetog veka Trebinje postaje drugi oftalmološki centar u Hercegovini, odnosno sedmi na području Bosne i Hercegovine.

Student Medicinskog fakulteta u Sarajevu dr Veljko Sladojević uspešno obavlja specijalizaciju iz očnih bolesti kod prof. dr Zvonimira Pavišića na Očnoj klinici na Rebru Medicinskog fakulteta u Zagrebu, te otpočinje sa radom u Zenici 1966. god. kao stalni oftalmolog i prvi šef formiranog Očnog odeljenja pri tamošnjoj Opštoj bolnici.

I najzad, goražđanac oftalmolog dr Velimir Gigović, inače sarajevski student medicine i specijalizant na Očnoj klinici u Sarajevu, 1977. god. osniva Očno odeljenje u Foči, pri novopodignutoj bolnici i postaje njegov prvi šef. Tako Foča postaje peti oftalmološki centar u Bosni, odnosno deveti po redu na području Bosne i Hercegovine.

Prema svemu izloženom, u pomenutih devet gradova u Bosni i Hercegovini postoje očna odeljenja u kojima se organizuje u okviru zdravstvene službe ambulantno — poliklinički i stacionarni tretman povređenih i obolelih od bolesti organa vida. U sedmoj dekadi dvadesetog veka još u četrnaest gradova u Bosni i Hercegovini u okviru zdravstvene službe permanentno deluju samo ambulantno oftalmolozi, rešavajući aktualnu problematiku iz svoje oblasti.

Zaključak

Na području Bosne i Hercegovine deluje veoma uspešno služba za zbrinjavanje povreda i obolenja oka već punih devedeset godina (1894 — 1984). U devet gradova B i H formirano je devet oftamoloških centara sa stacionarima u sledećim gradovima: Sarajevu (1894), Mostaru (1931), Banja Luci (1931), Tuzli (1954), Bihaću (1962), Trebinju (1965), Zenici (1966), Doboju (1973) i Foči (1977).

Zapaženo je da su se brojni okulisti posle studija i specijalizacije vratili u svoj zavičajni grad i oformili oftalmološka odeljenja.

Na području B i H pre II svetskog rata formirana su očna odeljenja u Sarajevu, Mostaru i Banjoj Luci. Tek posle ovog rata, u oslobođenoj zemlji, udvostručen je broj oformljenih očnih odeljenja (6) i to u: Tuzli, Bihaću, Trebinju, Zenici, Doboju i Foči.

Ovi lakunarni podaci imaju isključivo za cilj da pokažu neke od parametara koji su izuzetno važni za ocenu razvoja oftalmološke službe u Bosni i Hercegovini, a u toku devet decenija njenog postojanja.

LITERATURA

¹ Čustović H., *Razvoj službe za očne bolesti u mostarskoj regiji*, Jugoslovenski oftalmološki arhiv, 1980, 3/4, 175-177. — ² Knežević-Švarc J., *Rad Opšte državne bolnice u Sarajevu od 1918. do 1941. godine*, Monografija, 25 godina Medicinskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1971, 29-33. — ³ Konforti J., *Bosanskohercegovačka Zemaljska bolnica u Sarajevu*, Monografija, 25 godina Medicinskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1971, 11-28. — ⁴ Pišteljić A., *Razvoj medicine u Bosanskoj Krajini sa posebnim osvrtom na razvoj oftalmologije*, Jugoslovenski oftalmološki arhiv, 1980, 3/4, 9-11.

Slobodan V. ČUPIĆ, Sarajevo

NINE DECADES OF THE OPHTHALMOLOGY IN BOSNIA
AND HERZEGOVINA (1894-1984)

The beginig of ophtalmology in Bosnia and Hercegovina date in 1894 when surgical and oculistic department was opened in the Sarajevo hospital. Special department for eye deseases wasbenformed 1923 with Momčilo Vučićević, M. D. ahead Dragutin Hlubna M. D., in 1929, was the first ophthalmologyts in Mostar. 1931, in Banja Luka, the bebeginer was Sefkija Sefić M. D. After the World War II, eye departmens wasbeen opened in Tuzla — 1954, in Bihać, — 1962, in Trebinje — 1965, in Zenica — 1966, in Doboju — 1973 and in Foča — 1977.

(Rad je primljen u Uredništvu 20. XII 1987. god.)

Original scientific paper
UDC 755.74/726.7/497.1 „17”

Zmagoslava ČERNEKA-SUBIĆ, Beograd

FRESKE U SREDNJOVEKOVNOJ CRKVI U HRASTOVLJU
U SLOVENIJI S ELEMENTIMA ZDRAVSTVENE KULTURE

Bogatstvo naše zemlje pokazuje se i u brojnim freskama, sačuvanim u raznim crkvama i manastirima. Značaj tih fresaka nije samo u tome da prikazuju religijsku materiju, niti u tome da predstavljaju određenu umetničku vrednost, nego i u tome da one prikazuju, kao neka vrsta preživelih svedoka, vreme kada su slikane, i to ne samo likove ljudi tog vremena (jer su likovi na freskama, iako je za njihovo slikanje postojao određeni kanonski propis, prilagođeni aktualnim likovima savremenika slikara, i to ne samo monaha, već i onih koje je svaki dan sretao u svojoj kući, susedstvu ili gradu), nego i život i običaje. Oko svetaca i događaja koji su se ranije odigrali, savremeni živopisac je crtao ono što je on znao i video tada. Tako je on nesvesno ucrtavajući savremene elemente, ostavio iza sebe belešku o vremenu stvaranja fresaka. Ako te freske predstavljaju i kulturnu vrednost našu, onda u tim znakovima tadašnje kulture možemo da potražimo i ono što se odnosi na zdravstvenu kulturu toga doba. Mi freske gledamo i tako, pa nam one služe i da analizujemo njihov sadržaj i kao ljudi zainteresovani za postojanje elemenata zdravstvene kulture na njima. I to one koja se odnosi na teritoriju i narod gde su freske rađene, ubeđeni da je uticaj okoline i vremena odigrao značajnu ulogu delujući na slikara.

Naše područje života nalazi se na raskrsnici preko koje vode putevi ka i sa tri kontinenta, pa se može stoga razumeti zašto je bila naša zemlja često meta raznih osvajača, koji su rušeći i pljačkajući uništili mnoga kulturna dostignuća onoga doba. Manastiri i crkve, kao stožeri kulture, u prvom redu nisu bili pošteđeni od ovih razaranja, pa su tako i mnoge freske, koje su krasile ova zdanja, bivale uništene. Tako su mnogi manastiri i crkve znatno osiromašeni, te su bili lišeni mnogih neocenljivih kulturnih bogatstava i istorijskih vrednosti. Porobljivači su hteli da izbrišu na taj način tragove koji bi ukazivali na samo poreklo i pripadništvo monumenata i fresaka koje su porobljeni narodi stvorili i izgradili. Na taj način su hteli indirektno da ukinu sva prava vlasniku i tvorcu ovih vrednosti, kako bi ih prikazali kao svoja dostignuća i uspostavili svoje pravo na njih.

Pismo odnosno azbuka, kojim se narod služio, može takođe da bude svedok vremena, kao i brojke, ako su ostali pukim slučajevima sačuvani od uništenja bilo požarima, rušenjima, ili zemljotresima. Ovaj rad želi da prikaže postojanje glagoljice, starog slovenskog pisma, sa-